

CELAN I KNIBE

JØRN ERSLEV ANDERSEN

Anders Olsson:
Den okända texten,
Bonniers, Stockholm 1987.

Anders Olssons essay *Den okända texten* tager et centralt diskussionsfelt op, som i løbet af 1980'erne er kommet i centrum inden for filosofi og litteraturteori. Det drejer sig om forholdet mellem hermeneutik og skrifteori. Olssons bog introducerer til og trækker perspektiver i denne debat.

Bogen har tre hovedakser. Den første introducerer til og giver et overblik over hermeneutikkens udvikling fra 'kirkefædre' frem til Hans-Georg Gadamer. Den anden giver et overblik over skrifteoriens — eller "dekonstruktivismens" — udvikling frem til Jacques Derridas position. Den tredje — meget lille — akse bringer nogle af Olssons egne analyser af udvalgte Paul Celan-digte. Hele bogen igennem er Celan prøvestenen for de præsenterede læsemåder. Mest klart udfoldes dette i forhold til Gadamer og Peter Szondi, idet Olsson her direkte kan benytte sig af deres samlinger af Paul Celan-læsninger.

Bogen er først og fremmest en systematisk *introduktion*, der ved hjælp af udviklingslinier og oversigter over skoler og navne forsøger at angive forskellene mellem hermeneutik og skrifteori som to divergerende læsemåder. Især fremstillingen af hermeneutikkens rødder er veldisponeret. Oversigten over den franske skrifteoris udvikling fra Tel Quel-tiden og opgøret med strukturalismen er derimod mere søgende, og skæmmes af alt for mange korte benævnelser af skoler, retninger og positioner i en opremsende stil. Også iveren efter at få så mange navne nævnt som muligt gør fremstillingen ganske flimrende. På trods af dette er bogen alligevel — især fordi den ofte er velskrevet — i høj grad anvendelig som skitsering af en række aktuelle diskussioner og teoretiske felter, hvis begrundelser og perspektiver kan uddybes med afsæt i bogen.

Ud over introduktioner og præsentationer rummer bogen også ansatser til teoretiske pointeringer og vurderinger. Det kommer især frem i præsentationerne af hovednavnene Gadamer og Derrida. Gadammers hermeneutiske læsemåde problematiseres i stiliseret form som værende for dialogisk og især for at være for optaget af at finde frem til det digteriske udtryks "énhedslige mening". Sympatien for Derrida er noget større, omend han kritiseres for sin manglende "vilje" til at ville se andet end "forskelle". Især problematiseres Derridas afvisning af bevidstheden som en énhed og verden som "faststallbar referens" — og dermed manglen på det, Olsson (i en noget reduktiv retorik) kalder "troen på muligheden af at skabe en aldrig så begrænset enighed på rationel grund". Endvidere kritiseres "store dele af poststrukturalismen" for uviljen til at foretrække én læsemåde frem for en anden.

Hverken hermeneutikken eller skriftheorien bliver således i sig selv oplagte læseperspektiver for Olsson. Spillet mellem dem bringer ham et tredje sted hen. Med udgangspunkt i Derridas pointering af teksternes flertydighed og åbenhed for nye læsninger stiller Olsson problemet om fortolkningens "inrikning" og nødvendighed. Den finder han perspektiveret og begrundet i "grækernes aktive herméneia". Dette begreb gør det muligt, mener Olsson, at omgå den filosofiske hermeneutik og trække et fortolkningsmæssigt perspektiv, der medtænker poststrukturalismens kritik af logocentrismen. For Olsson bliver fortolkning da til delagtighed, som samtidig transformerer og skaber noget nyt. Appliceret på skriftlige udtryk må en sådan procedure endvidere omfatte en rekonstruktion af forudsætninger (genrer, tradition og historisk baggrund). Fremstillingen af dette fortolkningsperspektiv forbliver dog en skitse. I stedet får vi nogle oplysende læsninger af primært Celans dobbeltdigt *Solve/Coagula* (er tidligere blevet publiceret i BLM). Læsningerne bevæger sig dog ikke ud over det rent 'rekonstruktive'. De er nærmest filologiske og meget lidt perspektiverende. Og forholder sig overhovedet ikke til hverken det i bogen udfoldede dilemma mellem hermeneutik og skriftheori eller til "herméneia"-skitsen.

Det er på dette teoretiske niveau, bogen er skuffende. Dens fundamentale inspirationskilde forekommer at være Manfred Franks store bog *Was ist Neostukturalismus?* (1983), der i en række forelæsninger afsøger forholdet mellem hermeneutik og skriftheori. Men hvor Frank arbejder ud fra bl. a. en tese om, at hermeneutik og skriftheori teoriehistorisk set spalter sig ud fra bl. a. Schleiermachers hermeneutik, er sådanne teoriehistoriske tværlæsninger helt fraværende hos Olsson. Det er med til at gøre hans fremstilling fragmentarisk på en problematisk måde, idet denne fragmentaritet ikke i sig

selv giver ny indsigt, ligesom man leder forgæves efter et overordnet perspektiv.

Heller ikke den gennemgående prøveklud, Paul Celan, formår at udvirke et sådant perspektiv. Vi præsenteres — sobert og klart — for forskellige måder at læse Celan på, men ikke på en sådan måde, at læsningerne peger perspektiverende ind mod hinanden. Jeg tror, bogen ville have vundet meget ved i langt højere grad end tilfældet er at lade Celan-læsningerne være det afgørende fundament. Havde Olsson ventet med at udgive bogen til han kunne have inddraget Derridas bog om Celan, *Schibboleth pour Paul Celan* fra 1986 (den optræder kun i litteraturlisten), kunne han have diskuteret ikke blot forskellene mellem, men også konvergenserne mellem hermeneutik og skriftheori. Netop i læsningerne af Celans svært tilgængelige lyrik kan man spore overraskende og perspektivrige forbindelser mellem disse to kontinentale læsemåder. Det havde allerede Peter Szondi set, ligesom såvel Ph. Lacoue-Labarthe (i *La poésie comme expérience*, en Celan-bog fra 1986), Winfried Menninghaus (i *Paul Celan. Magie der Form*, 1980) som Jacques Derrida selv (i førnævnte bog) kredser omkring det. Men disse referencer savnes desværre i bogen. Der havde ellers været oplagte perspektiver at hente her. I stedet for at sætte perspektiv, kommer Celan i knibe i Olssons bog som sporadisk eksempelmateriale. Set på denne måde forbliver Celans tekster i høj grad ukendte.

Måske er bogen — det er der jo noget, der tyder på — kommet på et for tidligt tidspunkt. Det er med til at gøre bogen utidssvarende næsten allerede inden den er udkommet. Forholdet mellem hermeneutik og skriftheori — ikke mindst i forhold til Paul Celan-læsninger — er i dag et internationalt diskussionsfelt, som Olssons bog desværre kommer til at tangere lidt for sporadisk. Som præliminær indgang til feltet er bogen værdifuld. Som teoretisk fremstilling er den derimod ikke fuldt på højde med sit genstandsfelt.